

Karpiński, Rafał

"Najstraszsze historie o częstochowskim obrazie Panny Maryi. XV i XVI wiek", z rękopisów i starych druków wyd. Henryk Kowalewicz, przekł. tekstów Henryk Kowalewicz, Monika Kowalewiczowa, wprowadz. do tekstów Henryk Kowalewicz, Zofia Rozanow, Warszawa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 207-208

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

tektorów kongregacji należał cesarz Karol IV. Autor w pięciu rozdziałach przedstawił: okoliczności fundacji klasztoru przez Kazimierza Wielkiego w (zapewne) 1343 r. na krakowskim Kazimierzu i założenia kościoła i klasztoru św. Katarzyny; rozwój uposażenia konwentu do połowy XVI w.; etapy budowy kościoła i zespołu klasztorowego oraz ich wyposażenia; życie wewnętrzne konwentu (organizację, skład osobowy zakonników, ich pochodzenie, działalność umysłową i kulturalną) a także funkcje dewocyjne (zwłaszcza związane z kultem maryjnym). Tekst uzupełniły wykazy: przeorów i majątku klasztorowego.

Oparcie pracy przede wszystkim na materiałach archiwalnych (zachowana spuścizna aktowa klasztoru, księgi: miejskie Kazimierza, ziemskie krakowskie, oficjała i kancelarii biskupiej oraz materiały z archiwum kongregacji w Rzymie) pozwoliło na skorygowanie wielu mylnych opinii wypowiedzianych najczęściej przez historyków sztuki, których od dawna interesował zespół zabudowań poaugustiańskich. Należy stwierdzić poprawność warsztatową książki, chociaż jej autor może za bardzo uległ presji schematu monografii historyczno-artystycznych. Rozprawa poszerza znajomość słabo jeszcze rozpoznanego życia zakonnego późnośredniowiecznego Krakowa o interesujące intelektualnie i dewocyjnie środowisko, które wydało w badanym okresie kilka znaczących postaci (między innymi przeor Filip, Izajasz Boner). Mimo przeważnie mieszczańskiej rekrutacji zakonników zwracają uwagę więzy łączące konwent z możnowładztwem małopolskim (Melsztyńscy, Lanckorońscy, Oleśnicy, Tęczyńscy, Szafrąncowie, Jordanowie). Materiał (obfity od XV w.) dotyczący rozwoju uposażenia pozwala wnikać w ekonomiczny aspekt funkcjonowania klasztoru mendykankiego.

S. G.

Najstarsze Historie o Częstochowskim obrazie Panny Maryi. XVI i XVII wiek, z rękopisów i starych druków wydał Henryk Kowalewicz, przekład tekstów Henryk Kowalewicz, Monika Kowalewiczowa, wprowadzenia do tekstów Henryk Kowalewicz, Zofia Rozanow, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1983, s. 241.

Wydawnictwo Pax uczciło m. in. tą książką jubileusz jasnogórski. Złożyło się na nią sześć tekstów dotyczących historii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Są to:

1. „Translatio tabulae...” wydany przez o. S. Szafrąńca w „Archiwa, Muzea i Biblioteki Kościelne” (1960 r.), zachowane w kopii sporządzonej z pewnością nie z oryginału w 1471 r. Wydawca ustala czas powstania tego zabytku na lata 1393—1430, raczej bliżej tej drugiej daty.

2. „Historia declaratoria...”, zachowana w odpisie z końca XVI w. powstała w początku tegoż stulecia. Jest to bądź kopia druku dewocyjnego, bądź kopia tekstu przygotowanego do druku. Istniała najpewniej i polska wersja tego druku.

3. Będąca przekładem powyższego „Hie volget dy Historie” — druk plakatowy wydany po 1515 r.

4. Ilustrowana „Historia Venerandae...” napisana przez Mikołaja Lanckorońskiego według tradycji około 1517 r., zachowana w odpisie o. Piotra Lasoty Rybickiego z połowy XVII w. Oprawa malarska rękopisu wzorowała się na miniaturach Stanisława Samostrzelnika w jaki przyozdobiony był oryginał.

5. „Historia pulchra...” drukowana u Unglera w 1523 r. pióra Piotra Rydzyńskiego (Risinus). Jest to unikat Biblioteki Ossolineum; zachował się też szesnastowieczny odpis tego druku.

6. Przekład powyższego przypisywany Mikołajowi z Wilkowiecka drukowany około 1568 r. pt.: „Historia o obrazie...” najpewniej u Szarffenberga; zachował się on w jedynym, zdefektowanym egzemplarzu Biblioteki Jagiellońskiej.

Każdy z tych tekstów udostępniony w facsimile, poprzedzony został wprowadzeniem, transliteracją, a w przypadku tekstów niepolskich, tłumaczeniem.

Edycję poprzedzają trzy rozprawy: Z. Roza now „Dzieje obrazu i fundacja Jasnej Góry” i dwie pióra kustosa sanktuarium jasnogórskiego o. Jana G o l o n k i o problemach konserwatorskich obrazu jasnogórskiego i o jego odwoiciu.

Problemy konserwatorskie, a zwłaszcza pochodzenie obrazu, jak wykazała sesja jasnogórska w grudniu 1983 r., powodują nadal wiele dyskusji, postulowane było więc jeszcze jedno badanie obrazu przez komisję ekspertów.

Rozprawa Z. Roza now poświęcona jest przede wszystkim dziejom fundacji i historii obrazu do przełomu XV/XVI w., czasy późniejsze potraktowano bardzo pobieżnie zajmując się głównie funkcją obrazu jasnogórskiego. Praca nie jest wolna od kwestii dyskusyjnych, a jej ograniczona objętość spowodowała zapewne niezbyt precyzyjne ujęcia, np.: o przynależności państwowej Ziemi Dobrzyńskiej w początku XV w., dotyczące historii obrazu, którą zanalizowano abstrahując od problemów twórcy i czasu powstania dzieła, w kwestii daty przywiezienia obrazu na Jasną Górę. Wątpliwa wydaje się hipoteza o politycznych motywach napadu na Jasną Górę w 1430 r. Książka opatrzona jest w ilustracje, również kolorowe, w tym odwoicia z legendą namalowaną na jego trzechsetlecie w Jasnej Górze.

Szkoda, że na tą piękną i potrzebną publikację, starannie opracowaną pod względem graficznym i typograficznym przez Jerzego B u r s k i e g o, zabrakło papieru lepszej klasy.

Warto pomyśleć o edycji poematu Grzegorza z Sambora „Censtochova” z 1568 r., rzadkiego starodruku, którego przekład polski z 1896 r. nie jest dostępny we wszystkich ważniejszych bibliotekach.

R.K.

Kazimiera M a l e c z y Ń s k a, *Zainteresowania czytelnicze mieszczan dolnośląskich okresu Renesansu*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 564, Bibliotekoznawstwo X, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1982, s. 103, ilustr.

Autorka sytuując swoją pracę w ramach historycznych badań czytelnictwa odwołuje się do założeń Karola G ł o m b i o w s k i e g o („Problemy historii czytelnictwa”, Wrocław 1966), który wyróżniał trzy płaszczyzny dociekań: analizę repertuaru wydawniczego, bibliotecznego (struktury księgozbiorów) i komentarza czytelniczego. Śląska produkcja typograficzna w niewielkim stopniu zaspokajała miejscowe potrzeby, stąd jej omówieniu poświęcono tylko niewielki ustęp w ramach przeprowadzonej z punktu widzenia rynku czytelniczego ogólnej charakterystyki mieszczaństwa dolnośląskiego. Książkę otworzył natomiast kilkustronicowy zarys problemów europejskiej produkcji książkowej w okresie renesansu. Marginesowo potraktowana została również analiza komentarza czytelniczego, co spowodowane było szczupłością materiału — mimo, że autorka sięgnęła również do dostępnej korespondencji prywatnej. W rezultacie praca oparta została na badaniach około 10 tys. druków przechowywanych głównie w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego. Dostrzeżony został problem nierównomiernego zachowania poszczególnych kategorii książek, ale zniszczenie źródeł testamentowych uniemożliwiło szerszą konfrontację z materiałem inwentarzy. Autorka przedstawiając zawartość poszczególnych księgozbiorów skoncentrowała uwagę na problemach ich struktury. Przedstawiciele patrycjatu i elity intelektualnej gromadzili najczęściej biblioteki